

Den tredje chansen

[singlepic id=291 w=583 h=396 float=left]

Om konsten att bryta med en kriminell bakgrund. "Jag är glad över att samhället tog emot mig, när jag äntligen ville." Samhällets insats är viktig när inget finns att bygga på. När det handlar om habilitering, inte rehabilitering.

Text: Leif Stenberg | Bild: Bibbie Friman | [Prenumerera](#) | Artikel i [SocialPolitik nr 1 2012](#)

Mannen är 49 år, aningen rundlätt. Spjuveraktig och med varm blick, alltid ett leende till övers och ofta en klurig fundering han vill lufta. En före detta kåkfarare, nyfiken på vad som ryms i det nya livet.

Aldrig tidigare har han varit i närheten av ett mer vanligt liv, inte ens som barn. Långt där borta finns en familj, men han har aldrig levt med den. Alltid uppvuxen på anstalter. Men han beklagar sig inte, låter sig inte ätas upp av bitterhet, han funderar kring de goda lösningarna. Aldrig har jag hört honom klanka på kriminalvården. Istället säger han "Om man vill ha hjälp finns den. Vill man inte ha den ska man inte gnälla över att livet går åt skogen". Det är med sådana funderingar han fångar mitt öra.

2007 muckade han sista gången, efter ett straff på 2 år och 10 månader. Sammanlagt har han suttit i fängelse i 20 år.

– Jag har inte önskat någon hjälp av samhället. Det var schysst att leva kriminellt, jag var nöjd. Samhället har säkert försökt få mig att byta spår, men det har aldrig varit något jag reflekterat över. Jag gjorde brott, åkte fast, flängde mellan anstalter, muckade och knarkade.

– Ända fram till en bit in på 2000-talet var det rockenroll att sitta i fängelse. Det var fest, man rökte – flower power. Sedan kom pissproven. Med positiva svar fick man påbackning på straffet. De införde nolltolerans mot droger på kåkarna, då blev det inte roligt längre. Man fick noja istället för att

flumma och må bra, de förstörde våra rus. Fångelserna blev tråkiga och monotona. Då tog jag beslutet "Nu får det vara nog". Idag tycker jag att de gjorde helt rätt. Att ta bort knarket på kåkarna räddade livet på många av mina polare, de gick med i NA (Anonyma narkomaner) istället.

– Det är guld värt att få vara med likasinnade och drogfria människor när man vill bryta med att vara narkoman och en gråtjuv, som inte kunde gå på gatan utan att titta in i bilar för att se om det fanns något att sno. Ibland gick jag in i lyktstolpar för att inte missa något i en bil. Ännu har jag inte tröttnat på knarket, men om jag börjar med det igen blir jag kriminell. Jag vill inte vara en brottsling, då kan jag inte ta droger.

När mannen tagit beslutet sökte han sig till en anstalt med många pissprov och det tolvstegsprogram som Anonyma Alkoholister (AA) och Anonyma Narkomaner (NA) använder. Han tvingades gå på regelbundna möten, där man delar erfarenheter. En strikt behandlingsanstalt.

– Första dagen såg jag en plit spela kort med en tjuv. "Vad är detta för skitställe?" Efter en vecka spelade även jag kort. Personalen var riktigt trevlig. Jag som hatade allt vad plitar, poliser och liknande heter, men där var de sympatiska. Ändå tog det lång tid med behandlingen – innan jag förstod.

– Tredje chansen och tredje gången gillt. Jag kom ånyo till anstalten och fick en terapeut som jag tidigare suttit i fängelse med. "90 möten på 90 dagar. Annars kan du packa dig härifrån!" lød hans budskap. Jag tvingades till 90 möten med NA och AA inne på anstalten, då blir man trött på alla människor. Efter 60 möten skedde något, jag vet inte riktigt vad, men jag tog beslutet "Nu får det vara nog med det kriminella livet". Sedan dess har jag inte snattat, inte ens provsmakat en godisbit i affären.

Efter utskrivningen från anstalten fortsatte efterbehandlingen. Inför muck hade mannen skrivit sig i Umeå, dit delar av hans familj flyttat. Han ville ha

efterbehandlingen på ett behandlingshem utanför Linköping, som han hade kontakt med. Umeå saknade avtal med det stället.

Hans nya socialsekreterare i Umeå såg möjligheterna, inte hindren. Hon ordnade ett avtal. "Gör klart där nere!"

– Jag hade bara en adress i Umeå. Jag hade tur som fick en socialsekreterare som backade upp mig, trots att hon inte behövde. Umeå tog kostnaden, det var otroligt schysst.

På behandlingshemmet fortsatte mötena med NA och tolvstegsprogrammet. Ute i frihet – när han var 45 år – fick han börja med träning i hur samhället fungerar.

– Terapeuten skjutsade ut mig till IKEA:s parkering i Linköping. Där fick jag gå längs oändliga rader med bilar. Min uppgift var att titta in i dem utan att stjäla, det kröp i kroppen på mig. Terapeuten log, det var på den nivå vi tvingades börja.

– Jag fick även lära mig att ta det lugnt i mataffärens kassakö när folk velar med sina varor och lägger prislappar rätt. Min irritation byggdes upp när jag såg sådant. Jag fick öva på att inte bli förbannad på dem. Terapeuten brukade titta i kundernas korgar för att räkna ut vad de skulle laga för mat. Jag fick lära mig att betala för mig, jag som tidigare bara snott. Jag fick lära mig åka buss. Lära mig göra frukost till andra på behandlingshemmet. Lära mig att det fanns fler känslor än att enbart vara arg och argare. Idag vet jag även vad känslorna glädje och sorg innebär.

– **Efter sex månader flyttade jag till Umeå.** Där fortsatte öppenvården med en övervakare från frivården. Även det var fantastiskt. De delade inte bara ut en övervakare till mig – som jag var van vid – utan jag fick en som jag kände för, som kunde och hade egna erfarenheter av tolvstegsprogrammet.

– Även bostad löste sig – med eget kontrakt. Kommunens bostadsbolag Bostaden anvisade mig en tvårumslägenhet. Jag meddelade att jag enbart hade sjukbidrag för att betala hyran och att jag hade skulder på en miljon. Jag fick lägenhet direkt, trots miljonskulden. Jag hade knappast hyrt ut till

mig själv.

– De gav mig chansen. Allt föll på plats. Jag fick även skuldsanering. Två år är kvar av den, sedan är jag skuldfri. De som säger att det är hårt att leva på existensminimum, vilket jag gör, snackar blahablaha. Kronofogden är inget svin, de anpassar ekonomin mycket bra bara man själv visar framfötterna.

– Allt flyter på, det handlar naturligtvis även om att jag vill göra rätt för mig. Visst kan jag få ett återfall och titta in i en bil ibland, bara ett litet getöga, men det skulle aldrig falla mig in att ta något. Och så har jag medicinen jag precis hämtat ut på apoteket. (Han öppnar apotekspåsen.) En burk Rebetol som ska bota mig från hepatiten nästan alla narkomaner får av skitiga kanyler. Utan hjälp tar lever och njurar slut. Medicinen räcker en månad och kostar 12 000 kronor, den betalar samhället.

– Försäkringskassan har gjort en utredning om mitt sjukbidrag. Psykologen skrev att de borde låta mig vara ifred. Alla tjänar på det. Jag får hållas ett tag till utan att arbeta. Och jag har en plan för framtiden. När jag utbildar mig till terapeut, jag planerar att börja om cirka två år, kan jag förhoppningsvis genom mina kontakter i kriminalvården få arbeta som behandlingsassistent med dem som har samma bakgrund som jag.

– Alla kan få samma chans av samhället som jag. Tar man inte den ska man heller inte gnälla. Jag är glad över att samhället tog emot mig, när jag äntligen ville. Samhället kan vara gott, det handlar om man vad man gör det till.

Och vad finns att lära? Vad kan samhället göra bättre?

– När jag var liten kallades jag för "överaktiv". 70-talet var inlåsningarnas tid. Samhället låste in alla oss på olika slags anstalter. Ju mer vi rymde därifrån, desto mer låste de in oss. Det var inte mitt fel att jag var överaktiv som liten. Idag ber samhället om ursäkt inför Samhällets Styvbarn.

– Dagens motsvarighet till överaktiv är att barn sägs lida av ADHD och andra bokstavskombinationer. Istället för att låsa in

dem skriver läkarna ut narkotiska preparat. Det kan säkert vara rätt i vissa sammanhang, men knappast i den störtflod som pågår idag. Läkarna håller på att bli de nya knarklangarna. Vad sker om 20 år med alla dessa barn? Det är inte så enkelt att det är fel på barn som är överaktiva, att lägga skulden enbart på dem leder fel. Det är där vi måste börja.

leif.a.stenberg@telia.com

Mannen återupprättar kontakter med delar av sin familj och önskar vara anonym.

Kriminalvård

Det finns 55 anstalter med plats för drygt 5 000 fångar. Fångar lämnar regelbundet urinprov. Personalen visiterar dagligen bostadsrum och allmänna utrymmen, de har 20 narkotikahundar till förfogande. 2010 skedde ingen rymning från slutna anstalter eller häkten. 35 personer avvek från öppna anstalter.

Psykisk hälsa

40 % av landets fångar har blivit utsatta för psykisk misshandel. Minst hälften har en personlighetsstörning. Var fjärde har någon neuropsykiatrisk funktionsnedsättning.

Missbruk

70 % missbrukar droger och/eller alkohol. Hälften har injicerat narkotika.

Fysisk hälsa

Nästan hälften av alla fångar har blivit utsatt för fysisk misshandel. 35 % har hepatit C. 40 % av kvinnliga narkomanerna i fängelse har blivit sexuellt utnyttjade

Kostnader

2010 kostade kriminalvården 7,3 miljarder.

En plats på anstalt kostar 2 462 kronor i snitt per dygn och fånge.

Frivård

Under ett år inleder cirka 20 000 en påföljd inom frivården.